LUDVÍK KUNDERA

DADA

CURYCH 1917 - 1919

PANORÁMA 2

texty obrazy grafika dokumenty manifesty portréty pamflety protesty provokace

HUGO BALL DADAISTICKÝ DENÍK 2. část

Curych, 18. 3. 1917

S Tzarou jsem převzal prostory galerie Corray (Nádražní ulice 19) a včera jsem zahájil „Dadaistickou galerii“ výstavou „Sturmu“. Navazuje to na loňskou ideu kabaretu. Od nabídky k zahájení uplynuly tři dny. Dostavilo se asi čtyřicet osob. Tzara se opozdil; tak jsem se rozhovořil o tom, že máme v úmyslu vytvořit skupinku lidí, kteří se navzájem podporují a kultivují. I. série „Sturmu“ obsahuje obrazy od Campendonca, Jacoba van Heemskerka, Kandinského, Paula Kleea, Carla Menseho a Gabriely Münterové.

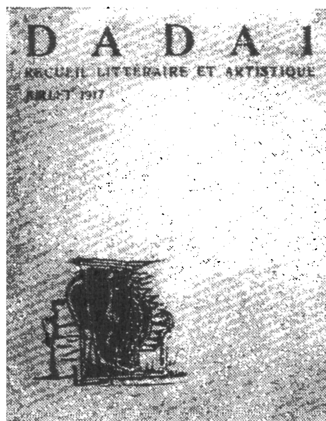
Minulou neděli kostýmový večírek u Mary Wigmanové. Poprvé zazněly verše Hanse Arpa, které předčítal Neitzel, sedě na koberci jako derviš. Verše jsou plné figur a zapomenutých zkazek: připomínají vlečku dámy v mohučském dómě, po níž tančí a křepčí skřítkové.

22. 3.

Překonali jsme barbarismy kabaretu. Mezi „Voltairem“ a „Dadaistickou galerií“ je časové rozpětí, v němž se každý podle svých sil přičinil a nashromáždil nové dojmy a zkušenosti.

25. 3.

Tzarova přednáška: „L'Expressionisme et l'art abstrait“. Název „abstraktní umění“ se

mi nezdá zrovna šťastný. Nemíní se tím také abstrakce v obvyklém smyslu, nýbrž bezprostřednost a typičnost; půdorys, který se stal samoúčelem. Ale absolutno nemusí být abstraktní. Ptám-li se, jak lze bytí a trvání ochránit před všeobecnou pudovostí, pak mohu s použitím abstraktního termínu hovořit o „světě ideí", s použitím estetického o „světě obrazů a pravzorů". V galerii mě však zajímá především obraz a nikoliv abstrakce. U skutečně abstraktního umění bych předpokládal, že logika vstoupila do obrazu, umění překonalo filosofii a forma formálnost. Přirozený člověk neodsuzuje ani nepředsuzuje. Souhlasím s výhradami proti expresionismu; i proti Marcovu expresionismu. Co má s těmi zvířaty, že je vyzvedá až do nebes? Jsou nám snad bližší než lidé? Není to snad mytologie pudů, víra v „čistý pud", která z jeho tygrů a býků dělá chiméry?

Moderní umělci jsou gnostiky a dělají věci, o nichž si kněží myslí, že dávno upadly v zapomenutí; snad se i dopouštějí hříchů, které se už nezdály možné.

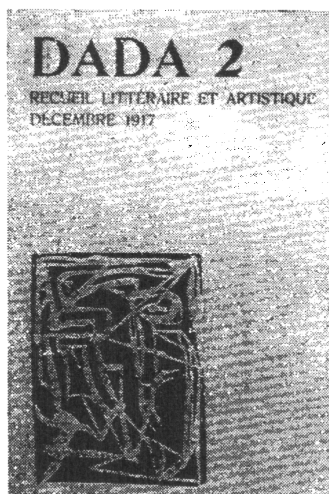
29. 3.

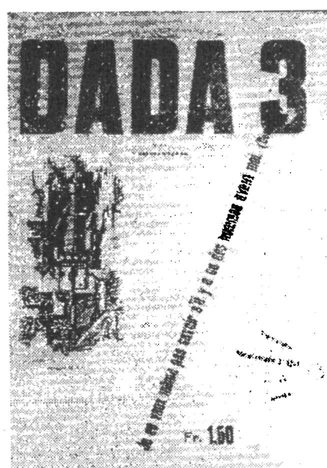
Slavnostní otevření galerie.

Program: Abstraktní tance (od Sophie Taeuberové; básně od Balla, masky od Arpa). — Frédéric Glauser: Básně. — Hans Heusser: Kompozice. — Emmy Henningsová: Básně. — Olly Jacques: Próza od Mynony. — H. L. Heitzel: Básně Hanse Arpa. — Mme. Perottetová: Nová hudba. — Tristan Tzara: Černošské básně. — Claire Walterová: Expresionistické tance.

Mezi přítomnými: Jacoba van Heemskerková, Mary Wigmanová, v. Laban, paní dr. Toblerová, členové Psychoanalytického klubu, paní Rubinerová — Ischaková, žena Leonharda Franka, městský velitel Thomann, dvorní rada Rosenberg, kolem devadesáti osob. Později přišel Schickele a Grumbach; Grumbach zimprovizoval ve dveřích mezi dvěma sály politické loutkové divadlo s carem a carevnou od Emmy.

Abstraktní tance: pouhý úder gongu podněcuje tělo tanečnice k nejfantastičtějším figurám. Tanec se stal samoúčelem. Nervový systém reaguje na zvukové kmity, snad i na skryté city gongovníka, a vytváří obraz. V tomto zvláštním případě stačil poetický sled, aby se každičká

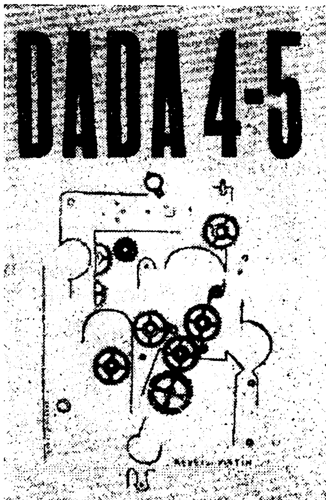

slovní částice proměnila v nejpodivuhodnější viditelný život na mnohanásobně členěném těle tanečnice. Ze „Zpěvu létavých ryb a mořských koníčků" se stal tanec plný hrotů a kůstek, plný mihotavého slunce a řezavé ostrosti.

30. 3.

Nové umění je sympatické, protože v době totální rozervanosti si zachovalo vůli k obrazu; protože je schopno si obraz vynutit, i když se jeho prostředky a části navzájem potírají. Konvence triumfuje moralistním hodnocením částí a jednotlivostí; umění na to nemůže dbát. Proniká k nejskrytějšímu, ústřednímu nervu života; vnější rozpor mu nevadí. Dalo by se také říci: morálka se oprošťuje od konvence a je jí užito výhradně na zostření smyslu pro míru a vážnost. Nosit kabát dandysty a dadaisty: jak jej nosil Karel Orleánský, když měl na rukávech vyšity sloky písně, která začínala: „Madame, je suis tout joyeux." Doprovod byl vyšit zlatými vlákny, a každá tenkrát čtverhranná nota měla čtyři perly. Tance jako umění nejpůvodnějšího a nejobvyklejšího materiálu je blízký umění tetovacímu

a všem primitivním a reprezentativním snahám o ztělesnění; často v ně přechází.

1. 4.

Včera mluvil dr. Jollos o Paulu Kleeovi. Zrovna ve chvíli, kdy přednáška skončila, dorazil z Bernu pan Hans Klee, malířův otec. Přijel jen kvůli přednášce, opozdil se však. Stařec skoro sedmdesátiletý. Nejraději bych, aby se přednáška opakovala a obecenstvo se znovu sezvalo telefonicky. Teď se mu pěkně vysmějí, mínil starý pán, až se vrátí do Bernu, aniž slyšel přednášku. Ale má velikou radost, že vidí obrazy svého slavného syna. V té kráse jako zde a v tak živém prostředí se sotva kdy zase objeví.

O Kleeovi by se dalo hovořit i jinak. Třeba takto: všude se jeví drobný a hravý. V době kolosů se zamiluje do zeleného listu, do hvězdičky, do motýlího křídla, a protože se v nich zrcadlí nebe a celá nekonečnost, namaluje je tam také. Hrot tužky nebo štětce ho svádí k minucióznosti. Nikdy se příliš neodchýlí od počátečního impulsu, a proto ani od malého formátu. Impuls ho ovládá a neopouští. Když dospěje k okraji, nesáhne hned po novém listě, nýbrž přemaluje předešlé. Malé formáty překypují intenzitou, mění se v kouzelné listy a barevné palimpsesty.

S jakou bezmála sarkastickou ironií hledí tento umělec na naši hliněnou, prázdnou epochu! Není snad na světě člověka, který by se tak bezvýhrady měl v rukou. Skoro se neodpoutává od inspirace. Od nápadu k listu udržuje nejkratší spojení. Širokou, rozptylující rozmáchlost ruky a těla, kterou potřebuje Kandinsky, aby veliké formáty svých pláten naplnil barvou, vede nutně k plýtvání a vyčerpanosti; vyžaduje složitou expozici, vysvětlení: chce-li si malba zachovat jednotu a duši, mění se v traktát nebo hudbu.

7. 4.

9. dubna zahajuje II. série „Šturmu“ obrazy od Alberta Blocha, Fritze Baumanna, Maxe Ernsta, Lyonela Feiningera, Johannesa Ittena, Kandinského, Kleea, Kokoschky, Kubina, Georga Mucha, Marie Uhdenové. „Obrazy oblažují duši! Jsou jejím nejvlastnějším pokrmem. Přijímání obrazů, jejich přežvykování působí rozkoš a bez tohoto pokrmu si neuchováme duševní zdraví.“ (Baader, Deníky, str. 26)

„Snažil jsem se zachránit před

tou strašlivou (démonickou) bytostí a uchýlil jsem se podle svého zvyku za obraz.“ (Goethe) Umělecká tvorba je jakýmsi zaklínáním a působí jako čarodějství.

8. 4.

Včera moje přednáška o Kandinském; uskutečnil jsem starý zamilovaný záměr. Souhrnné umění: obrazy, tance, verše — tu je máme. Corray by přednášku rád otiskl spolu s Neitzelovou přednáškou a několika reprodukcemi.

Malíři jako zástupci kontemplativního života. Jako zvěstovatelé nadpřirozeného znakového jazyka. Zpětné působení i na obraznost básníků. Symbolické vidění věcí je následek

MOUVEMENT DADA

MITTWOCH, d. 9. April 1919 SAAL ZUR KAUFLEUTEN

8. DADA-SOIRÉE

ANTIPHILOSOPHIE

ZURICH

Program 8. dadasoaré, 9. dubna 1919

Marcel Janco: Dřevoryt, 1917

Hans Arp: Kresba, 1917

dlouhého ponoření do obrazů. Je znakový jazyk vlastním jazykem ráje? Osobní ráje —: jsou možná omylem; ale poskytnou ideji ráje, jeho praobrazu, nový barevný odstín.

10. 4.

Přípravy na II. soaré. S pěti dámami Labanovými jako negreskami v dlouhých černých kaftanech a s maskami na obličeji nacvičuji nový tanec. Pohyby jsou symetrické, rytmus silně zdůrazněný, mimika vyumělkovaně, mrzácky ohyzdná.

Nejdřív se ozývá svědomí před krásou. Jak ji zachránit? Ohyzdnost burcuje svědomí a vede nakonec k poznání — vlastní ohyzdnosti.

Estét potřebuje ohyzdnost jako kontrast. Moralista se ji snaží vyvrátit. Existuje pomáhající, léčivá krása? Třeba podle zásady: vše má být krásné, nejen Já? Jak usmířit estéta s moralistou?

Naše současné úsilí o styl — oč mu jde? Odpoutat se od doby, i v podvědomí, a tím vtisknout době její nejvnitřnější formu.

11. 4.

Výsledkem kontemplativního života je magická spřízněnost s věcmi a v dalším průběhu askeze jako vědomá metoda zjednodušení a zklidnění jazyka i obrazu.

Vita contemplativa se příčí abstraktnímu myšlení; ale vita aesthetica neméně. Estét Nietzsche zasazující se za Lutherovy zlovolnosti proti kontemplativnímu životu je přece jen raněn slepotou. Wilde a Baudelaire, uvědomělejší umělci, se výslovně zastávají kontemplativního života (a logicky i mnišství). Obrazy předpokládají nazírání, praobrazy snad ustrnutí.

Pro německý slovník: Dadaista: dětinský, donkichotský člověk, který je zapředen do slovních hříček a gramatických figur.

14. 4.

Program II. soaré „Sturmu"

I

Tristan Tzara: Úvod.
Hans Heusser: „Prélude", „Měsíc nad vodou" (hraje skladatel).
F. T. Marinetti: „Futuristická literatura".
W. Kandinsky: „Fagot", „Klec", „Pohled a blesk".
G. Apollinaire: „Rotsoge", „Le dos du Douanier".
Blaise Cendrars: „Crépitements".
Musique et Danse Nègre, exécutées par 5 personnes avec le concours de Mlles Jeanne Rigaud et Maria Cantarelli. (Masques par M. Janco.)

II

H. S. Sulzberger: „Cortège et fête" exécuté par l'auteur.
Jakob van Hoddis: „Básně", recituje Emmy Henningsová.
Herwarth Walden: August Macke †, Franz Marc †, August Stramm †.
Hans Heusser: „Burlesques turques", „Slavnostní pochod na Capri" (hraje skladatel).

Albert Ehrenstein: „Básně." O Kokoschkovi.

III

„Sfinga a strašák",
kuriosum od Oskara Kokoschky.
Masky a inscenace: Marcel Janco
Pan Firdusi . . . . Hugo Ball
Pan Kaučuk . . . . . W. Hartmann
Anima, ženská duše. . .Emmy Henningsová
Smrt . . . . .F. Glauser

Galerie byla pro spousty návštěvníků příliš malá, ačkoliv vstupné je vysoké. Jakýsi německý básník urazil hosty, neboť je nazval „velbloudy". Jiný německý básník se zeptal, uvědomujeme-li si, že Herwarth Walden je nadšeným vlastencem. Třetí německý básník shledal, že z galerie zřejmě vytřískáme „fůru peněz" a byl na vahách, má-li povolit četbu své mírové novelety „Otec". In summa: všeobecná nespokojenost, dílem z „radikálnosti", dílem z žárlivosti. Hrálo se ve dvou spojených místnostech a v tragických nadživotních maskách; moje byla tak veliká, že jsem v ní mohl pohodlně číst svou roli. Hlava masky byla elektricky osvětlená, světlo pronikalo očima, což v zatemněné místnosti působilo asi dost přízračně. Jen Emmy neměla masku. Vypadala jako sylfída i jako anděl, v šeříkové a blankytné barvě. Hlediště sahalo až k představitelům. Tzara se v zadní místnosti staral o „hromy a blesky" a v roli papouška říkal: „Animo, sladká Animo!" Ale staral se také o nástupy a odchody, blýskal a hřměl na nesprávném místě a určitě budil dojem, že jde o zvláštní režijní efekt, o úmyslný zmatek v pozadí. Když pak nakonec pan Firdusi měl skonat, zamotalo se všecko do natažených drátů a světel. Na pár minut zavládla hluboká noc a konfúze; vzápětí vypada... la galerie opět jakoby nic.

26. 4.

Návštěva Mme Werefkinové a Jawlenské. Byly v Luganu, pomohly Sacharoffovi při inscenaci tanců a obdivují Jancovy obrazy.
Glauser na mou prosbu přeložil Laforguova „Lohengrina".
Grumbach mi posílá svou knihu „Anexionistické Německo", vydanou pod pseudonymem X. Y. Nemám ani chvilku kdy do ní nahlédnout. Jistě bude mít pravdu.
Huelsenbeck by se zase rád vrátil do Švýcar; prosí, abych mu podrobně vylíčil, co se děje v galerii.

28. 4.

Program III. soaré.

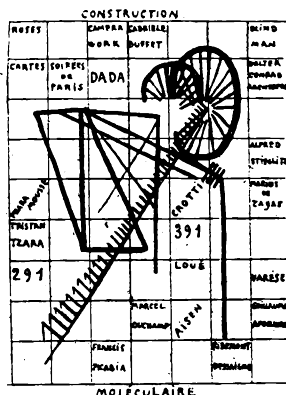
I

S. Perottet: Skladby Schönberga, Labana a Perotteta (klavír a housle).
Glauser: „Otec", „Věci" (básně).
Léon Bloy: „Extraits de l'exégèse des lieux-communs", přeložil a čte F. C.
Ball: „Grandhotel Metafysika", kostýmová próza.

II

Janco: „O kubismu a vlastních obrazech".
S. Perottet: Skladby Schönberga, Labana a Perotteta (klavír).
Emmy Henningsová: „Kritika mrtvoly", „Poznámky".
Tzara: „Froid lumière", „poème simultan, lu par 7 personnes".

Francis Picabia: Obálka pro 8. č. časopisu »391«, Curych, únor 1919

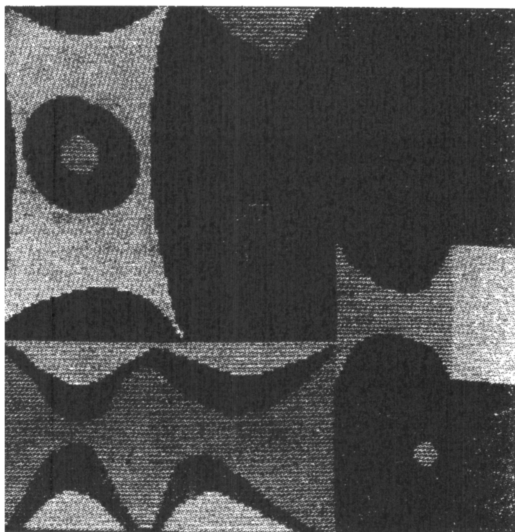
Mezi přítomnými: Sacharoff, Mary Wigmanová, Clotilda v. Derp, Werefkin, Lavlenski, hrabě Kessler, Elisabeth Bergnerová. Soaré se prosadily navzdory Nikischovi a Klinglerovu kvartetu.
Je náš odpor k životu pouhá póza? Huelsenbeck to často říkal a měl zřejmě pravdu. Ale póza se změní v trpkou vážnost. Nepůjdeme-li sami, popožene nás doba. Musíme vybojovat zápas, který se dotýká našich nejvnitřnějších orgánů. Májový průvod defiloval dole pod „Grandhotelem Metafysika".

10. 5.

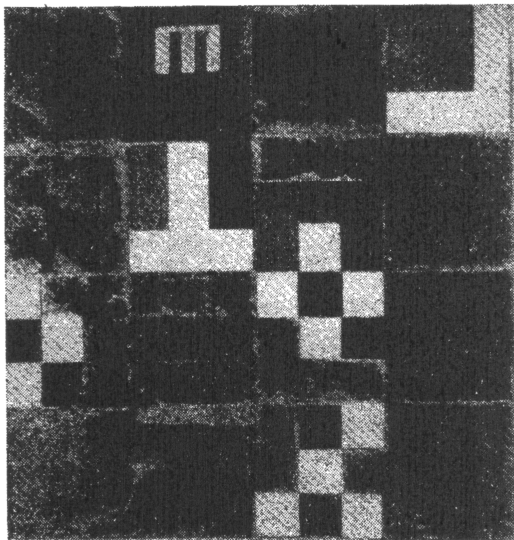
Galerie pořádá odpolední čaj. Paní dr. Gyrová, pan architekt Heymann, dr. Jollos, spisovatel Bruno Götz, pan spisovatel Barbizon. „Provádím" sály (během čaje) úředníka ve špinavých holínkách a cyklistických pumpkách. Bedlivě si prohlíží místnosti, za obrazy větří všelijaké padací dveře a jiné záhady.

11. 5.

S Jancem přípravy na výstavu grafiky. Také Neitzel a Slodki pomáhají. Galerie má tři tváře. Přes den je jakýmsi učilištěm pro penzionáty a lepší dámy. Večer se Kandinského sál při svíčkách promění v klub nejpodivnějších filosofií. Při soaré se tu konají slavnosti plné lesku a opojení, jaké Curych dosud neviděl.
„Naši filosofové a teologové", praví Baader (X, 31), „se od-

S. Taeuberová: Elementární formy, výšivka, 1917

Sophie Taeuberová: Vertikálně horizontální elementární objekty, 1919

jakživa cudně vyhýbali pojmům i pochopení imaginace a magie, zatímco němečtí přírodní filosofové Paracelsus a Jakob Böhme ve spojení pojmů magia, imaginatio a magnes (magnesium) objevili klíč k duchovnímu i přirozenému stvoření." („O rozumnosti tří základních nauk křesťanství".)
Spiritus phantasticus, obrazivý duch, patří tedy do filosofie přírody. Metafora, imaginace a sama magie, pokud nevycházejí ze Zjevení a tradice, pouze zkracují vyšlapanou cestu k nicotě; jsou ďábelským mámením. Možná že veškeré asociativní umění, jímž se snažíme zachytit a spoutat dobu, je pouhý sebeklam. Zřídlo, k němuž spějeme, je patrně přirozený ráj; tajemství, jež odhalujeme, je přirozená geneze. Jinými slovy: nelze vystačit s čistě výtvarnou antitezí k přírodě a k okolnímu dění.

12. 5.

IV. uzavřené soaré: „Staré a nové umění".
Program:

Alberto Spaini:
„Jacopone da Todi, e anonimi popolari del XIII secolo.
Corrado Alvaro: „Cantata".
Francesco Meriano: „Gemma".
Hans Heusser:
„Preludium a fuga."
Cortège exotique (klavír).
Emmy Henningsová:
„Ó, vy světci" (básně)
Z knihy „Linoucí se světlo božství" (1212-1294): Sestra Mechtilda.
Z knihy „Johansera na Zelené výspě ve Štrasburku": Propastná jednota.
Mnich z Halsbrunu: „Pravda je nám přitom zdáním" (1320)
Hans Arp:
„Z kroniky vévody Arnošta (1480): Jak na ostrově zápolil s převelikými ptáky a jak je přemohl".
Z Dürerova deníku: „Nizozemská cesta".
Jakob Böhme: „Červánky východu": O hořké kvalitě. O kvalifikaci chladu (1612).
Marcel Janco:
„Principes de l'architecture ancienne (Brunelleschi, L. B. Alberti, F. Blondel, XVe — XVIIIe siècle) concernant la peinture et l'art abstrait".

14. 5.

K sestře Mechtildě: Proč se musíme vracet tak daleko do minulosti, abychom našli klid? Proč vyhrabujeme tisícileté fetiše? Jsou otřesy tak těžké, že šok sahá až do nejzazších dob a do nejzávratnějších výšin myšlenky? Jen nejrozmarnější a nejredukovanější věci nám mohou ještě způsobit radost. Moderní mystika se víže k Já. Neumíme se od něho odpoutat. Jsme buď churaví nebo se bráníme. Středověk tvořil anonymně. Kdo by dnes ještě vydával knihy, kdyby jeho jméno nestálo na obálce? Také od černochů přejímáme jen magicky liturgické věci, a pouze antitéza je činí zajímavými. Jako medicinmani se ověšujeme jejich amulety a extrakty, ale rádi si uspoříme cestu, po níž k těmto kultickým a líbivým předmětům dospěli. Kříž je ostatně prostší než černošská plastika.

15. 5.

Návštěva pana Baumgartena, delegáta z R. Bez obalu mu říkám, že dělat „propagandu proti umění" je tolik, jako dělat propagandu proti hvězdám. Banalizovat poslední zbytek odporu je nihilistické počínání; i když umění samo o sobě těžce bojuje o bytí a jasnost. Politika a umění jsou dvě

různé věci. Můžeme apelovat na umělce jako na soukromé osoby; nemůžeme a nesmíme je však nutit, aby malovali propagandistické umění (rozuměj plakáty).

Na každém novém a odvážném podniku je nádherné, že všechny kolem nutí přiznat barvu, a to co nejrychleji a nejfrapantněji. Galerie, která nás stojí tolik trápení a námahy, budí hlasitou i tichou závist těch, kdo se před dvěma týdny ještě považovali za nesporné veličiny. Škoda, že končíme. Rád bych, aby existovala dále.

16. 5.

Zítra ve čtvrtek dělám průvodce naší novou výstavou grafiky, broderie a reliéfu. Vystavují se tu stovky zajímavých prací od Arpa, Janca, Kleea, Slodkého, van Reesa a Prampoliniho. Galerie má 313 franků dluhů.

19. 5.

Opakování IV. soaré („Staré a nové umění").

Hardekopf čte z „Článků": Manon. Angela Hubermannová čte čínské pohádky. Po soaré: psychoanalytické debaty.

Dr. Hochdorf přišel později. Vzal si smoking, jak se také sluší a patří. Psychoanalýza nakousla důležitou otázku: není praobrazem spíš otec a matka než symetrie? Abstraktní umění —: přinese víc než pouhé oživení ornamentálnosti a nový přístup k ní? Kandinského dekorativní křivky —: nejsou to snad jen malované koberce (na nichž by se mělo sedět, a my je věšíme na stěny)?

Snažíme se už jen podat svědomitý výkon, svědomité dílo, ale život a osobu necháváme být jako cosi nevyléčitelného. To by však znamenalo umělce samého ponížit na pouhou dekoraci, na ornament. Lidé nesmějí mít menší hodnotu než jejich díla. Musíme umělce vzít za slovo, to jest za jejich prodejné symetrie.

Možná že vůbec nejde o umění, nýbrž o neúplatný obraz.

Neděle, 20. 5.

Mám galerií provádět dělníky. Dostavil se jediný dělník a jakýsi záhadný pán, který chce koupit půl galerie, zejména Slodkého, starší Jancovy obrazy, Kokoschku, Picassa.

21. 5.

Liturgie je báseň celebrovaná kněžími. Báseň je přenesená skutečnost. Liturgie je přenesená báseň. Mše je přenesená tragédie.

Kdyby naše abstraktní obrazy visely v kostele: na Velký pátek by se nemusely zakrývat. Opuštěnost sama se stala obrazem. Žádného Boha není vidět, žádné lidi. A my se tomu ještě smějeme, místo abychom se s hrůzou propadli do země? Co to všecko znamená? Snad jen to jedno, že svět stojí ve znamení generální pauzy a dospěl k nulovému bodu. Že nastal univerzální Velký pátek, který se v tomto zvláštním případě pociťuje mimo církev silněji než v ní samé; že církevní kalendář už neplatí a Bůh i o velikonocích zůstává mrtev na kříži. Známý výrok filosofa „Bůh je mrtev" se začíná kolkolem uskutečňovat. Ale tam, kde je mrtev Bůh, stává se démon všemocným. Lze si představit, že podobně jako církevní rok existuje i církevní století a že na náš rok padl Velký pátek, přesněji hodina smrti na kříži.

23. 5.

Dadaismus — maškaráda, výsměch? A za tím vším syntéza romantických, dandystických a — démonických teorií 19. století?

Madagino, 7. 6.

Podivná okolnost: Zatímco jsme v Curychu, Spiegelgasse 1, měli kabaret, bydlel naproti v téže Spiegelgasse, č. 6, nemýlím-li se, pan Uljanov Lenin. Večer co večer jistě slyšel naši hudbu a tirády, nevím zda s potěšením a užitkem. A zatímco my jsme v Nádražní ulici otvírali galerii, odjeli Rusové do Petrohradu, aby pomohli revoluci na nohy. Je snad dadaismus symbolickým protikladem bolševismu? Klade proti destrukci a dokonalému propočtu zcela donkichotskou, neúčelnou a neuchopitelnou stránku světa? Bude zajímavé sledovat, co se stane tam a co zde.

Hans Arp

SVĚTA DIV

Slova, hesla, věty, které jsem vybral z novin a zvláště z jejich inzerátů, tvořily v roce 1917 podstatu mých básní. Často jsem určoval v novinách slova a věty tak, že jsem je se zavřenýma očima tužkou zatrhával. Tak vznikla báseň Světa div. *Říkal jsem těmto básním „arpády". Byl to krásný „dadačas," kdy jsme z nejhlubší hloubi srdce nenáviděli a výsměchem stíhali cizelování práce, zmatené pohledy duchovních borců, titány. Hugo Ball tehdy napsal sérii onomatopoetických básní, z nichž jsme obzvláště milovali* Zpěv létavých ryb a mořských koníčků *a* Sloní karavanu. *Kolem slov a vět vybraných z novin jsem lehce a improvizovaně ovíjel a splétal nová slova a nové věty. Život je záhadný závan*

a nemůže z něho vyplývat nic většího nežli záhadný závan. Napsal jsem četné „arpády", které však, jak se sluší, rychle vyvály, zmizely. Domnívali jsme se, že skrze věci vidíme podstatu života, a proto nás věta z novin dojímala přinejmenším tak jako věta nějakého knížete básníků. Mnohem později, v roce 1945, rozvíjel jsem interpolacemi tuto báseň dál. Aniž jsem se dotkl původního slovosledu, obezřele jsem do textu vsouval vlastní slova a věty. (Následuje báseň podle originálu z roku 1917:)

SVĚTA DIV pošlete ihned lístek zde je část prasete ze všech 12 částí poskládaných ploše nalepených vznikne boční tvar vystřihovánky úžasně laciné všichni kupují
č 2 loupežník efektní bezpečnostní aparát užitečný a veselý z tvrdého dřeva s třaskavým zařízením
č 2 trpaslíci jsou odvázáni od kůlů uvolní hromobití na podsebití
dcery z elysia a radia vážou z rýnských vírů kytice
selky nosí ve vlasech vyhořelá vycpaná slunce selkám jen ve svých volatech jen ve svých mžurkách jen ve svém milém malém městě jeruzalémě vysazovat voskové panny dovoleno jest
č 6 vrchní vystřihovánka zdarma
č 2 několik žen z mého lůžka na úklid
č 4 z údivu vše se diví z herbáře vystupuje námi složené crocrodarium barevné color
č 4 systém ohnutý vše úhrnem 5 franků
č 2 pila řeže jakékoli dřevo pro truhláře praktické mohou se jí vyřezat kolečka a 4 rohy trvalé praktické a výhodné
ARP je zde žádný nezmeškejž za prvé je to úžasně laciné a za druhé to stojí mnoho ačkoli v den regaty štěpovaný olověný pták vjel rychlostí tisíci uzlů do výhně to nechť nezneklidňuje loděnice

---

TRISTAN TZARA

TOTÁLNÍ OKRUH LUNOU A BARVOU

železné oko se změní ve zlato
kompasy nám kvítím ozdobily ušní bubínky
pro bájnou modlitbu pohleďte pane
tropický
na houslích eiffelky a hvězdných zvonkohrách
bobtnají olivy puk puk a souměrně krystalizují
všude
citrón
kus za deset sou
neděle zářivě laskaly boha dada tanec
a rozdílely obilniny
déšť
noviny
k severu
pomalu pomalu
pětimetroví motýli lámou se jako
zrcadla
jako let nočních veletoků se s ohněm šplhají
k mléčné dráze
světelné dráhy kštice nepravidelných dešťů
a umělé kiosky v letu bdí stále v tvém srdci
když přemýšlíš vidím
ranní
jenž křičí
buňky se roztahují
mosty se prodlužují a vzpínají k výkřikům
u magnetických pólů se řadí paprsky
jak péra pávů
boreální
a vodopády vidíte? řadí se ve vlastním světle
na severním pólu obrovský páv pomalu rozvine
slunce
na druhém pólu bude noc barev požírajících
hady
žluť klouže
zvony
nervózní aby jej osvětlily červeně dají se na pochod
když se ptám jak
řvou jámy
pane má geometrie

Viking Eggeling: Generální bas malířství, litografie 1919

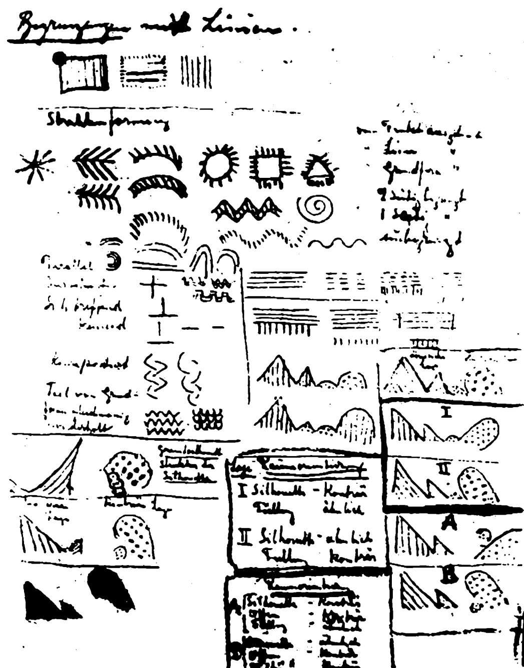
TRISTAN TZARA

JARO

hansu arpovi

uložit dítě do nádoby až na dno půlnoci
a zranění
růžice větrů jež má tvé prsty s krásnými nehty
hrom v peří uvidět
zlá voda teče z údů antilopy

bolest v hlubině našel jste krávy ptáky?
žízeň žluč páva v kleci
král ve vyhnanství se v záři studně pomalu mumifikuje
na zelinářské zahradě
zasíti zlámané kobylky
zasadit srdce mravenců lampa vztahuje v solné mlze
  svůj ohon k nebi
drobné úlomky skla v útrobách jelenů na útěku
na tečkách černých větví jež nedokážou vykřiknout

Viking Eggeling: Materiál ke Generálnímu basu malířství, 1918

RICHARD HUELSENBECK

TYMPÁNY

HOHOHOHOHO kde kde je krematorium jež vystoupilo z říčních toků mocný Dada sestoupil po provazovém žebříku básnické školy odplavaly v kloakách zelená palice mi s rachotem a bzděním vyráží z hlavy HOHOHOHO já jsem počátek světa tím že jsem konec viděli jste kdy auto v pyžamu je vysoko naloženo samými žábami vláčí za sebou na drátěném laně modrý oblak sviští mezi skalnými hroty na monte maladetta a mladé španělky mu kynuly svým zubem moudrosti ten je tak velký jak ostrov madagaskar a je v něm avenue kde je vidět procházející se včely říkám vám uhaste slunce a dovolte slepýšům vyskočit z futrálů neboť nikdo by neměl chválit noc před jitrem znenadání říkám vám přicházejí lakovaní negři a vylévají džbery na záhon tulipánů v břiše malých ryb slyším truhlářskou dílnu kdo tu pochyboval o vzestupu mluvícího člověka pánbůh dal pánbůh vzal a přece stojí vstup jen 50 centimů kdo nevidí tlusté ďábly jak si mastí ryšavé vlasy štěkají z podpaždí když berberský hřebec skáče do kávové konvice v obydlí svého těla vrčelo vřeteno ale kdo tu pochyboval o vzestupu mluvícího člověka

RICHARD HUELSENBECK

INDIÁNSKÉ MOŘE A NAPROSTO RUDÉ SLUNCE

Vše stoupalo výš a výš do výše se nořilo vše
velké zornice se řinčivě otáčejí na galeriích z cedrového dřeva
v mém dechu putují jedle jak zrnka prachu
Zvuk flašinetu padá za noci z huby slonů
někdo však křičel kolem jedenácté: zvedněte kabáty
vylijte kalhoty vyjměte tympány z kolenního kloubu upusťte kávové koflíky z výše prsou
OJOHO OJOHO z kloak vylezla vojska mladých mořských krav

vše se rozbilo kolem měsíce tady však seděli vycpaní ptáci na dlouhých mosazných tyčích
vše se rozplynulo a z purpurového loubí vystoupilo hromobití
ó slyšte mou modlitbu vy řitní panny a krysaři
ó slyšte mou modlitbu vy masérky a ježovky mořské jež jezdíte na špici fontán v nádheře svých rouch
mandaríni jsou zde a vyvěsili své sádlo k usušení
ó haibjukutuolamaturrubsk cerripstipipp cerripstipipp
tallubolala tallubolala cerripstipippstipipp
neboť z Eiffelovy věže padají faráři a lesní adjunkti v růžových uniformách
sirné výpary stoupají z mrtvol plovoucích po proudu řek
vše se klenulo vzhůru vše ztrácelo písek a tančilo v aeroplánu
černé kusy unikají z týla plnost se rozprostírá
Čerň se rozprostírá a zpívá zpěv se rozprostírá
tallubolala tallubolala ó slyšte mou modlitbu
vizte můj chřtán z lesklého papíru a včelího vosku
dvanáct zastřelených tančí kolem pastýře krav jenž je hluchoněmý
mezi svými lopatkami putuje Tzara básník
Tzara básník putuje s cylindrem a deštníkem s deštníkem a cylindrem putuje Tzara básník
stírá si s čela pot
strhává si s nohy vavřínový věnec
ó Tzaro ó ó embryo ó hlavo plná krve a ran

RICHARD HUELSENBECK

SOTVA JSME TOMU MUŽI STÁHLI KALHOTY

Sotva jsme tomu muži stáhli kalhoty,
stál tu v celé své velikosti, udiven tolikerým
nadšením, a pravil zardívaje se: „Jak můžete?"
A my jsme pravili, kdo chce, ten taky může,
a když se na to správně díváme, tak nejlepší ctnost
je zdatnost.
A muž pravil, že je to dobré, a my jsme si potřásli
rukama.

Byl to čas, kdy jednotvárný zpěv zvonů mámil
hříšníky, i vyšli z domu, odhazujíce brýle,
a odhazovali berle, a když berle
byly pryč, odhazovali textilie,
růžové a fialové kravaty,
a když fialové kravaty byly pryč,
odhazovali sami sebe a odhazujíce sebe odhazovali se
kupředu. A my jsme je potkali na tržišti, kde prapory
pozdravovaly císaře.

Císař byl mladý muž a pod sebou
měl svět a co vzpřímený muž, jímž byl,
třímal říšské jablko jako kýlní pás. A pravil,
že je tak vzpřímený, jak to jen jde, a pozvedal
říšské jablko vstříc národu až k ohryzku
a národ mu házel jablka a z těch jablek
se všichni radovali.
A muž, jemuž jsme stáhli kalhoty, tu stál
a obzíral svůj osud. „Ve vzduchu
je síra," pravil, „a řeky se vinou
k horizontu. A domy šustí na slunku
a vítr a lidé stojí pohromadě jak žáby
v rybníce, a vše stojí pohromadě."

I odhodlali jsme se a promluvili jsme k němu,
zatímco učedníci postávali kolem a naříkali
nad obecným údělem lidstva. A jakási žena vytáhla
z koše
chlebíčky a pravila: „Aha". A všichni jsme pravili:
„Aha".

Byl to čas, kdy roky černaly a přecházely do stříbrna
v záři nekonečna a narudlé světlo pobledlo
a zpěvy hvězd už nezněly.

MANIFEST DADA 1918

(čtený 23. března 1918 v Curychu)

TRISTAN TZARA

Magii jednoho slova — DADA — jež zavedlo novináře před dveře netušícího světa nepřikládáme žádnou důležitost.

Abychom vydali manifest, je třeba chtít:
A. B. C.
dštít blesky proti 1, 2, 3,
rozčilovat se a nabrousit křídla, abychom dosáhli a rozšířili malá a velká a, b, c, podpisovat, křičet, klít, přizpůsobit nevázanou řeč tak, aby byla naprosto jasná, nepopiratelná, dokázat její nonplusultra a tvrdit, že novota se podobá životu tak, jako poslední zjevení kokoty dokazuje existenci Boha. Jeho existence byla již dokázána tahací harmonikou, krajinou a něžným slovem. Vnucovat své A B C je přirozená věc, a tudíž politováníhodná. Všichni to dělají ve formě skloblufmadony, peněžní soustavy, farmaceutického výrobku nebo nahé nohy zvoucí k žhavému a neplodnému jaru. Láska k novému je sympatický kříž, je důkazem naivního jásenatovytentismu, bezdůvodného, přechodného, pozitivního příznaku. Ale i tato potřeba zastarala. Dokládáme-li umění svrchovanou prostotou: novostí, jsme lidští a pravdiví pro pobavení, impulzívní a zanícení, abychom ukřižovali nudu. Bdělí, pozorně číhajíce na roky na křižovatce světel v lese. Píšu manifest a nechci nic, a přece něco říkám, a jsem zásadně proti manifestům, stejně jako jsem proti zásadám (decilitrům na morální hodnotu každé věty — příliš pohodlné; přibližnost byla vynalezena impresionisty). Píšu tento manifest, abych ukázal, že lze zároveň dělat věci protimluvné, jedním dechem říkat to i ono; jsem proti činnosti, pro ustavičný rozpor, ale také pro přitakání, nejsem pro ani proti a nevysvětluji to, protože nenávidím zdravý rozum.

DADA — to je slovo, které pořádá štvanici na myšlenky; každý měšťák je malý dramatik, vynalézá různé řečičky, a místo aby vymyslil postavy odpovídající výši jeho inteligence, kukly na židlích, hledá důvody a cíle (podle psychoanalytické metody, kterou vyznává), aby stmelil svou zápletku, historku, která je jasná a rozumí se sama sebou. Každý divák je pletichář, snaží-li se vysvětlit nějaké slovo: (poznat!). Z vyvatovaného útočiště hadovitých komplikací dává obratně jednat svým instinktům. Odtud neštěstí manželského života.

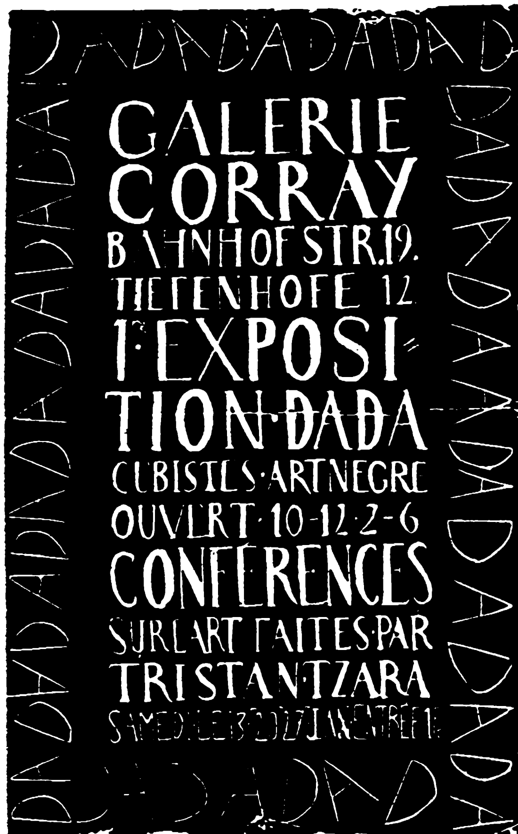
Vysvětlit: Zábava rudých panděr v mlýnech prázdných makovic.

Dada neznamená nic

Jestliže to někdo považuje za zbytečné a jestli neztrácí čas kvůli nějakému slovu, které nic neznamená... První myšlenka, která víří v těchto hlavách, je bakteriologického původu: nalézt svůj etymologický, historický nebo alespoň psychologický původ. Z novin se dovídáme, že negři Kru říkají ocasu posvátné krávy: DADA. Krychle a matka v některých krajích Itálie: DADA. Dřevěný kůň, kojná, zdvojené přitakání v ruštině a rumunštině: DADA. Zasvěcení žurna-

Arp, Tzara a Richter, Curych 1917—18

Marcel Janco: Plakát 1. výstavy Dada, Curych 1917

listé v tom vidí umění pro děti, druzí svaté ježíševolajícímaléděti světla, návrat, k primitivnímu vyprahlému a hřmotnému, hřmotnému a monotónnímu. Nelze vybudovat senzibilitu na jediném slově; každá konstrukce se blíží k nudné dokonalosti, k stojaté myšlence zlaté bažiny, k relativnímu lidskému výrobku. Umělecké dílo nesmí být krása sama o sobě, neboť krása je mrtva; ani veselé, ani smutné, ani jasné, ani temné, nesmí těšit nebo týrat individuality tím, že je bude častovat koláči svatých aureol nebo výpotky obloukovitého běhu skrze atmosféry. Umělecké dílo není nikdy krásné z rozhodnutí úřední moci, objektivně, pro všecky. Kritika je tedy zbytečná, existuje jenom subjektivně, pro každého, a bez nejmenšího rysu všeobecnosti. Věří snad někdo, že nalezl psychický základ společný celému lidstvu? Pokus Ježíšův a bible skrývají pod svá široká a laskavá křídla: hovno, zvířata, dny. Jak vnést řád do chaosu nekonečných a beztvarých variací, jímž je člověk? Zásada „miluj bližního svého" je pokrytectví. „Poznej sebe sama" je utopie, ale přijatelnější, protože v sobě skrývá zlomyslnost. Nikoli útrpnost. Po krveprolití nám zbývá naděje na očištěné lidstvo. Mluvím stále o sobě, protože nechci přesvědčovat, nemám právo stahovat druhé do své řeky, nikoho nenutím, aby mě následoval, a každý dělá své umění podle svého, zná-li radost stoupající jako šípy k hvězdným sférám nebo sestupující do šachet ke květům mrtvol a k plodným křečím. Stalaktity: hledat je všude, v jeslích zvětšených bolestí, v očích bílých jako zajíci andělů.

Tak se zrodilo DADA z potřeby nezávislosti, z nedůvěry vůči společenství. Ti, kdo patří k nám, střeží svou svobodu. My neuznáváme žádnou teorii. Máme dost kubistických a futuristických akademií: laboratoří formálních idejí. Dělá se snad umění proto, abychom vydělali peníze a hýčkali roztomilé měšťáky? Rýmy vyzvánějí asonanci peněz a modulace klouže podél linie břicha z profilu. Všechna sdružení umělců skončila v této bance, třebas harcovala na různých kometách. Otevřené dveře možnostem povalovat se v peřinách a cpát se.

A my tady vrháme kotvu do žírné půdy. My zde máme právo něco prohlašovat, neboť jsme poznali mrazení hrůzy a probuzení. My, přízraky opilé energií, ponořujeme trojzubec do bezstarostného těla. Překypujeme kletbami s tropickou hojností šílených vegetací, guma a déšť je náš pot, pouštíme žilou a vypalujeme žízeň, naše krev je životní síla. Kubismus se zrodil z prostého náhledu na věc: Cézanne maloval šálek dvacet centimetrů pod úrovní svých očí, kubisté se na něj dívají shora, jiní komplikují jeho vzhled svislým řezem, který šikovně zaranžují po jeho boku. (Nezapomínám na tvůrce ani na velká práva hmoty, jež učinili definitivními.) Futurista vidí týž šálek v postupném pohybu předmětů, jeden pohyb vedle druhého, a zlomyslně přidává několik siločar. To nebrání, aby plátno bylo dobrý nebo špatný obraz, předurčený k investování intelektuálních kapitálů.

Nový malíř vytváří svět, jehož prvky jsou zároveň prostředky, střízlivé a vymezené dílo, bez námětu. Nový umělec protestuje: už nemaluje (symbolickou a iluzionistickou reprodukci), ale přímo tvoří v kameni, dřevu, železu, cínu masivy pohyblivých organismů, jež mohou být převraceny na všechny strany čistým vichrem okamžitého pocitu. Každé malířské nebo sochařské dílo je zbytečné; ať je monstrem, které nahání strach otrockým duchům, a ne nasládlé, aby zdobilo jídelny zvířat oblečených do lidských šatů, ať není ilustrací této smutné bajky lidstva. — Obraz je umění dosáhnout toho, aby se dvě

linie konstatované jako geometricky rovnoběžné setkaly na plátně, před našima očima, v realitě, která nás přenáší do světa jiných podmínek a možností. Tento svět není specifikován ani vymezen v díle, náleží ve svých nesčíslných variacích divákovi. Pro tvůrce je dílo bez příčiny a bez teorie. Řád = nepořádek; já = ne — já; přisvědčení = popření: svrchované vyzařování absolutního umění. Absolutního v čistotě kosmického a uspořádaného chaosu; věčného v globální vteřině bez trvání, bez dechu, beze světla, bez kontroly.

Miluji staré dílo pro jeho novost. Je to jen kontrast, který nás spojuje s minulostí. Spisovatelé, kteří hlásají mravnost a diskutují o psychologické základně nebo ji vylepšují, mají — vedle zastírané touhy vydělat — směšné vědomosti o životě, který klasifikovali, rozškatulkovali, kanalizovali; vzali si do hlavy, že vidí tančit kategorie, když udávají takt. Jejich čtenáři se ušklíbnou a jdou dál: k čemu to je?

Existuje literatura, která se nedostane až k žravé mase. Dílo tvůrců, zrozené z pravé nutnosti autora a samo pro sebe. Poznání nejvyššího egoismu, před nímž zákony pozbývají platnosti. Každá stránka musí explodovat buď něčím vážným, hlubokým a těžkým, vírem, závratí, něčím novým, věčným, zdrcujícím tlachem, entusiasmem principů nebo tím, jak je vytištěna. To je jen vrávorající odcházející svět, zasnoubený rolničkám pekelné škály, a zde na druhé straně: noví lidé. Drsní, vzpínající se, jezdci na koni škytavky. To je ten zmrzačený svět a literární mastičkáři, v potu tváře usilující o zlepšení. Říkám vám: neexistuje začátek a my nemáme třesavku, my nejsme sentimentální. My trháme jako zuřivý vítr prádlo mraků a modliteb a připravujeme velikou podívanou na pohromu, požár, rozklad. Připravujeme zlikvidování smutku a nahrazujeme slzy sirénami zaznívajícími od jednoho kontinentu k druhému. Stavy pronikavé radosti a vdovce po rybím žalu. DADA je vývěsní štít abstrakce; reklama a aféry jsou také poetické prvky.

Ničím zásuvky mozku a zásuvky sociální organizace; všude demoralizovat a vrhat ruku z nebe do pekla, pohled z pekla do nebe, obnovit plodné kolo univerzálního cirku v reálných možnostech a fantazii každého jedince.

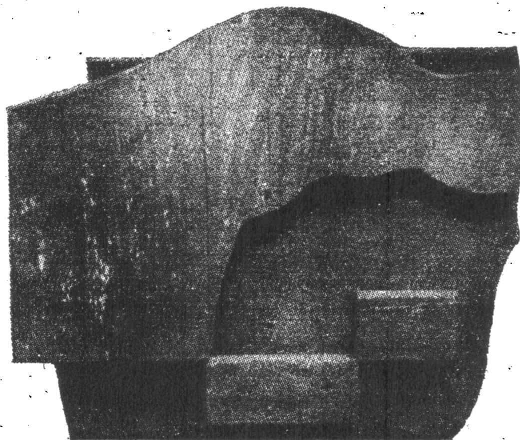
Filosofie je otázka: z které strany se začít dívat na život, boha, ideu nebo jiné zjevy. Všecko, co vidíme, je falešné. Nepovažuji relativní výsledek za důležitější než volbu mezi koláčem a třešněmi po večeři. Způsob rychle nahlížet věc z druhé strany, abychom nepřímo vnutili své mínění, se jmenuje dialektický, to jest způsob, jak kšeftovat se smaženými bramborami a tancovat kolem tanec metody.

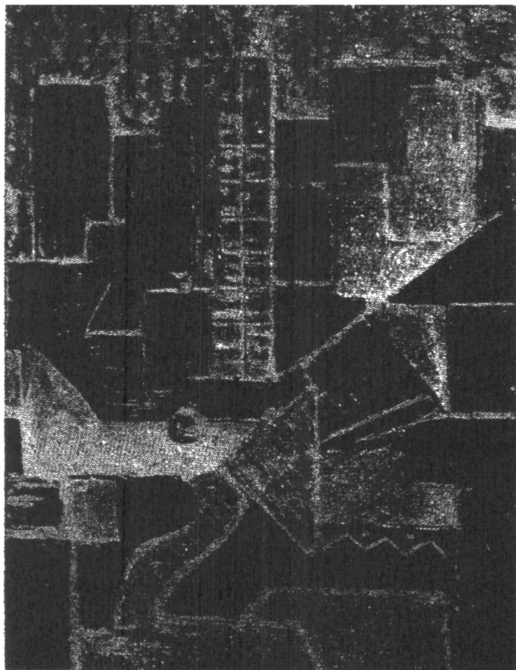
Jestliže volám:

IDEÁL, IDEÁL, IDEÁL,
POZNÁNÍ, POZNÁNÍ, POZNÁNÍ,
BUMBUM, BUMBUM, BUMBUM,

zaznamenal jsem dosti přesně pokrok, zákon, morálku a všecky ostatní krásné hodnoty, o nichž se různí velmi inteligentní lidé dohadovali v tolika knihách, aby nakonec řekli, že stejně každý tancoval podle svého osobního bumbum a že má pravdu, pokud jde o jeho bumbum; uspokojení neduživé kuriozity; soukromé zvonění z nevysvětlitelné potřeby; lázeň; peněžní nesnáze; žaludek s následkem na životě; moc mystického proutku, formulovaného v houští orchestru-přízraku němých smyčců, namazaných kouzelnými nápoji, jejichž hlavní látku tvoří živočišný čpavek. S modrým lorňonem anděla pohřbili nitro za dvacet sous jednomyslného uznání. Jestliže všichni mají pravdu a jestliže všechny pilulky jsou pilulky Pink, zkusme jednou nemít pravdu. Má se za to, že lze racionálně vysvětlit myšlenkou to, co se píše. Ale to je příliš relativní. Myšlenka je krásná věc pro filosofii, ale je relativní. Psychoanalýza je nebezpečná nemoc, uspává antireálné sklony člověka a systematizuje buržoazii. Neexistuje Poslední Pravda. Dialektika je zábavný stroj, který nás přivádí (banálním způsobem) k názorům, které bychom měli v každém případě. Věří snad někdo, že titěrným mudrlantstvím logiky dokázal pravdu a vyvodil správnost svých názorů? Logika tísněná smysly je organická nemoc. Filosofové rádi k tomu zá-

Hans Arp: Konstrukce, 1919

Marcel Janco: Reliéf, pomalovaná sádra, 1917

kladu přidávají: schopnost pozorovat. Ale právě tato velkolepá vlastnost ducha je důkazem jeho neschopnosti. Pozorujeme, díváme se z jednoho nebo více hledisek, vybíráme je z miliónů existujících. Zkušenost je také výsledkem náhody a individuálních schopností. Věda se mi oškliví od té chvíle, kdy se stane spekulativním systémem a ztrácí svůj charakter užitečnosti — tak zbytečné — ale alespoň individuální. Nenávidím hrubou objektivitu a harmonii, tuto vědu, která všecko shledává v pořádku. Prodlužte, mé děti, existenci lidského pokolení... Věda říká, že jsme služebníci přírody: všecko je v pořádku, milujte se a rozbíjejte si hlavy. Prodlužte, mé děti, existenci lidského pokolení, roztomilí měšťáci a panenští žurnalisté... Jsem proti systémům, nejpřijatelnější ze systémů je: zásadně nemít žádný systém. Doplňovat se, zdokonalovat ve své vlastní malosti, až naplníme nádobu svého já, odvahu bojovat pro a proti myšlence, mystériu chleba, náhlému, samovolnému spuštění pekelného šroubu mezi ekonomickými liliemi:

Dadaistická spontánnost

Nazývám jásenatovytentismem životní stav, v němž každý podržuje své vlastnosti, jsa nicméně s to respektovat — vyjma případ obrany — druhé individuality, twostep, jímž se stává národní hymna, veteśnictví, T. S. F., bezdrátový telefon přenášející Bachovy fugy, světelné reklamy a návěští bordelů, varhany, které rozšiřují karafiáty pro pánaboha, tohle všecko dohromady, co — skutečně — nahrazuje fotografii a jednostranný katechismus.

Aktivní jednoduchost.

Neschopnost rozlišovat mezi stupni jasnosti: přiživovat se na polostínu a zmítat se v ústech plných medu a výměšků. Měřen na stupnici Věčnosti, každý čin je nicotný (dovolíme-li, aby myšlení podstoupilo dobrodružství, jehož výsledek bude nekonečně groteskní; skutečnost důležitá pro poznání lidské neschopnosti). Ale že je život špatnou fraškou, bez cíle a bez slehnutí na začátku, a protože se domníváme, že se musíme dostat ze šlamastiky bez poskvrny jako umyté chryzantémy, vyhlásili jsme umění za jedinou základnu dorozumění. Nezáleží na tom, že my, rejtaři ducha, mu po staletí věnujeme své písně. Umění nikoho nezarmoutí a těm, kdo jsou s tò se o ně zajímat, dostane se laskání a krásné příležitosti zaplnit kraj jejich konverzace. Umění je soukromá věc a umělec je dělá pro sebe; pochopitelné dílo je výtvor žurnalisty; a v této chvíli mám chuť napatlat toto monstrum olejovými barvami: tuba ze staniolového papíru, jež stisknuta automaticky vystřikuje nenávist, zbabělost, ničemnost. Umělec, básník se raduje z jedu masy kondenzované v odborovém přednostovi tohoto průmyslu, je šťastný, že jím je urážen: důkaz jeho nezměnitelnosti. Autor, umělec vychvalovaný v novinách, konstatuje, že jeho dílo je pochopitelné; ubohá podšívka veřejně prospěšného pláště; cáry skrývající brutalitu, moč podílející se na rujnosti zvířete, jež skrývá nízké pudy. Schlíplé a nechutné tělo, množící se za pomoci typografických mikrobů. Pořádně jsme zatočili s naší náklonností k fňukání. Každá filtrace tohoto druhu je sirupovitý průjem. Podporovat toto umění znamená strávit je. Potřebujeme silná, ryzí, přesná a navždy nepochopená díla. Logika je komplikace. Logika je vždycky falešná. Vede na drátech pojmy, slova v jejich vnější formě k závěrům, jež zdánlivě míří do černého. Její řetězy zabíjejí, obrovská stonožka dusící nezávislost. Sezdáno s logikou, umění by žilo v incestu, pohlcujíc, ustavičně prožírajíc svůj vlastní ocas, své vlastní tělo, smilníc samo v sobě, a temperament by se stal můrou nadehtovanou protestantismem, pomníkem, hromadou našedivělých a těžkých střev.

Ale pružnost, nadšení a dokonce radost z nespravedlnosti, tato malá pravda, kterou nevinně praktikujeme a která nás činí krásnými (jsme jemní a naše prsty jsou poddajné a klouzají jako větve této lichotné a téměř kapalné rostliny),

vyslovuje naši duši, říkají cynikové. To je také jedno hledisko; ale všechny květy nejsou svaté, naštěstí, a to, co je božské v nás, je pořádek protilidské činnosti. Jde tu o papírovou květinu do knoflíkové dírky pánů, kteří chodí na bál maskovaného života, dají si říct na polévku u milosrdných, na bílé knedlíkové nebo masité sestřenice. Obchodují s tím, co jsme vybrali na plemeno. Protiklad a jednota pólů v jediném vrhu mohou být pravdou; jestliže někdo chce děj se co děj pronášet tuto banalitu, přídavek vilné, málo vonné morality. Morálka umořuje jako každá metla, jež je vynálezem inteligence. Kontrola morálky a logiky nám vnutily chladnokrevnost před policajty — příčinou zotročení, shnilými krysami, jichž mají měšťáci plné břicho a které zamořily jediné jasné a vhodné skleněné chodby, které zůstaly otevřeny umělcům.

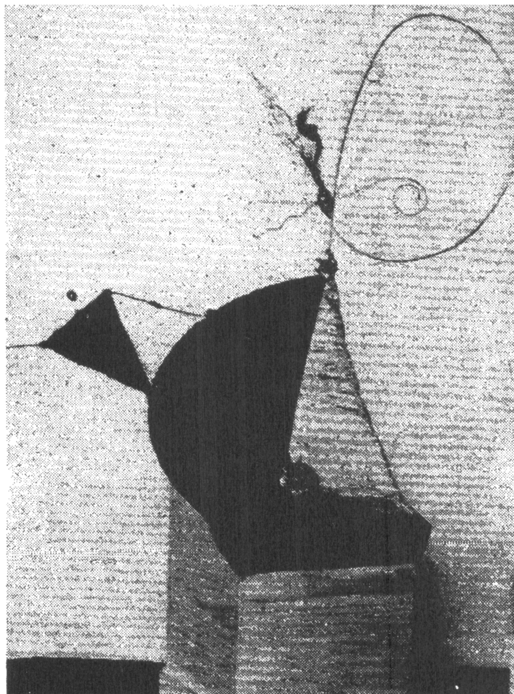
Každý člověk musí křičet: čeká nás obrovská rozkladná popiračská práce. Zamést, vyčistit. Jedinec se stává sám sebou, teprve když prošel šílenstvím, útočným, skutečným šílenstvím světa ponechaného v rukou banditů, kteří se rvou a rdousí po staletí. Bez cíle a bez záměru, bez organizace: nezkrotné šílenství, rozklad. Silní přežijí dík slovu nebo síle, neboť jsou živi v obraně, mrštnost údů a citů plápolá na jejich lesklých bocích.

Morálka má na svědomí milosrdenství a soucit, dvě lojové kuličky, které rostly jako sloni, jako planety a jež jsou shledávány dobrými. Ale nemají nic společného s dobrotou. Dobrota je světlá, jasná a odhodlaná, nelítostná ke kompromisu a politice. Moralita je vstřik čokolády do žil všech lidí. Tento úkol není uložen nadpřirozenou silou, ale trustem obchodníků s myšlenkami a universitními šmelináři. Sentimentalita: když viděli hlouček hádajících se a nudících se lidí, vynalezli kalendář a lék moudrost. Když nalepovali cedulky, filosofové si vjeli do vlasů (merkantilismus, bilance, úzkostlivé a skoupé míry), a po druhé jsme pochopili, že slitování je cit — jako průjem ve vztahu k nechutenství —, který škodí zdraví, špinavý úkol zdechlin kompromitovat slunce.

Prohlašuji, že všecky kosmické moci stojí proti této kapavce hnilobného slunce, vyšlého z továren filosofického myšlení, vyhlašuji zuřivý boj všemi prostředky

dadaistického zhnusení

Každá forma zhnusení, jež je s to stát se negací rodiny, je DADA: protest pěstmi celé bytosti, připravené k destruktivní akci: DADA;

Marcel Janco: Konstrukce, Curych 1917

znalost všech prostředků, jež dosud zamítala sexuální cudnost pohodlného kompromisu a zdvořilosti: DADA; zrušení logiky, tanec impotentů tvoření: DADA; zrušení jakékoli hierarchie a sociální rovnice, zavedené pro hodnoty našimi sluhy: DADA; každý předmět, všecky předměty, city a nejasnosti, vidění a přesná srážka rovnoběžek jsou prostředky boje: DADA; likvidování paměti: DADA; likvidování archeologie: DADA; likvidování proroků: DADA; likvidování budoucnosti: DADA; absolutní neoddiskutovatelná víra v každého boha, bezprostřední plod spontánnosti: DADA; elegantní a nepředpojatý skok z jedné harmonie do jiné sféry; balistická křivka slova vrženého jako disk, hlasitý výkřik; respektovat všecky individuality v jejich chvilkovém šílenství: vážném, bázlivém, plachém, horoucím, silném, odhodlaném, zaníceném; zbavit svou církev všech zbytečných a těžkých přídavků; plivat jako světelný vodopád urážlivé nebo milostné nápady, nebo je oprašovat — s nesmírným uspokojením, což je úplně totéž — se stejnou intenzitou v křoví, z něhož je vystrnaděn hmyz říčný po urozené krvi, jenž je pozlacen těly archandělů a vlastní duší. Svoboda: DADA DADA DADA, řev škraloupovitých barev, pletenec protikladů a všech protimluvů, podivínství, nedůsledností: ŽIVOT.

TRISTAN TZARA

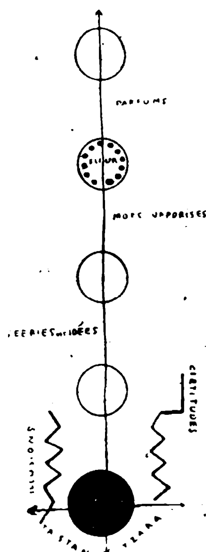
CIRKUS

i tys byl hvězda
slon vystupující z plakátu
vidět obrovské oko z něhož sklouzají v křivkách
paprsky na zem
oko jež vidí jenom pod závojem
svalová síla je vážná a pomalá v sinavém světle
a dává nám jistotu v určitých případech
přesnost artistů někdy klaunů
má čekat?
perspektiva jež křiví tvary těla
je to jímavé v těchto zásvitech
daleko odtud
neviditelné ruce mučící údy
všechny žlutavé skvrny s ocelovými hroty přibližují se
o pár centimetrů ke středu
cirkusu
čeká se
ve výšce visí provazy
hudba
to je ředitel cirkusu
ředitel cirkusu nechce na sobě nechat znát že je spokojen
je korektní

*

krotitel zná
mravy národů vše co se děje ve všech krajinách
zvířecí tlamy jejich slinu
všechna oddechování pomalá úzkostná supící
nudou zuřivostí
důsledek poranění
bezpečný způsob spojit je
proti jedovaté šťávě světlo zlatá obruč
a potrava
zná praktické dopravní prostředky
přesnou a odměřenou účinnost ran

Portrait de TRISTAN TZARA
par
FRANCIS PICABIA

Francis Picabia: Portrét Tristana Tzary

Nezdravá flétna

le sucre alluma la vision intestinale
le catarrh des chalumeaux reste infatigable
sovy rozprašují pozlátko do nezranitelného brnění
perpetua mobile se v schránkách na milodary
rozmnožují v kolibříky
asfaltové dlažby vykrmují podrážkové protuberance
inondation de sang parmi les colliers des villes
concours international lépine vynesl 11 franků
on est prié ne pas cracher sur l'escalier
e pericoloso voi ch'entrate
denaturalizovaný podanděl ve fraku a ohryzku
k tomu houkají obálkové hlavy a underwoodky
starý čiperný peršan
telegr. adr. A. R. P.

(Arp, Serner a Tzara)

SIMULTÁNNÍ BÁSNĚ

Tzara, Serner a já jsme napsali v Café de la Terrasse v Curychu cyklus básní „Hyperbola o krokodýlím kadeřníkovi a vycházkové holi". Tento způsob básnění pokřtili později surrealisté termínem „automatický text". Vzniká bezprostředně v básníkových vnitřnostech nebo jiných orgánech, které nahromadily příhodné rezervy. Ani postilión z Lonjumeau nebo hexametr, ani gramatika nebo estetika, ani Buddha nebo šesté přikázání neměli mu být na překážku. Básník kokrhá, kleje, vzdychá, koktá, jódluje, jak se mu zlíbí. Jeho básně se rovnají přírodě. Nicotnosti, to, co lidé nazývají nicotným, jsou mu tak drahocenné jako vznešená rétorika; neboť v přírodě je nejmenší částečka stejně krásná a důležitá jako hvězda a teprve lidé si osobují rozhodovat, co je krásné a co ošklivé.

(Arp, Náš vezdejší sen. . . , 1955)

TRISTAN TZARA

Proklamace bez nároků

(čtená 8. dubna 1919 v Curychu)

Umění usíná neboť se rodí nový svět
„UMĚNÍ" — slovo papoušek — nahrazené DADA
PLESIOSAUREM nebo kapesníkem

Talent JEMUŽ SE LZE NAUČIT dělá z básníka
drogistu DNES kritika balancuje vyglancuje
co na placu je

Hypertrofičtí malíři hypercitliví a hypnotizovaní
hyacinty muezzinů hypokritního vzhledu

KONSOLIDUJTE EXAKTNÍ SBÍRKU PŘÍKLADŮ
PODKONINU NESMRTELNÝCH ZÁRUK: je to na nic
přehledné pranic průhledné a nic vzhledné

MUZIKANTI ROZTŘÍSKEJTE SVOJE SLEPÉ
INŠTRUMENTY na scéně

STŘÍKAČKA je jenom pro mé porozumění
Píšu poněvadž je to přirozené jako
když čurám jako když jsem nemocen

UMĚNÍ POTŘEBUJE OPERACI

Umění je NÁROK rozhicovaný na BÁZLIVOST
močové nádrže, hysterie zrozená
v ateliéru

Hledáme poctivou čistou střízlivou
JEDINOU sílu nehledáme NIC
potvrzujeme VITALITU každé chvíle

antifilosofii spontánních akrobacií

V této chvíli nenávidím člověka který
šuşká před mezihrou — kolínskou vodu —
tyátr zapšklý. ČILÉ PŠOUKY.

JESTLIŽE VŠICHNI ŘÍKAJÍ OPAK JE TO
PROTO ŽE MAJÍ PRAVDU

Připravte činnost gejzíru naší krve
— podmořskou formaci transchromatických
avionů, buněčných a značkovaných kovů
ve vodopádu obrazů
nad předpisy
KRÁSNA a jeho kontroly

To není kvůli zrůdám
které dosud zbožňují svůj pupík

D E R Z E L T W E G

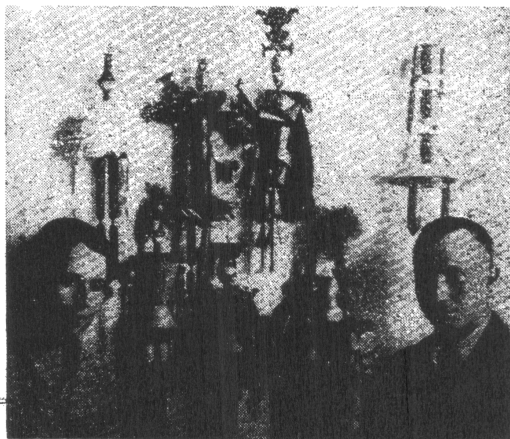
Hans Arp: Obálka časopisu Der Zeltweg, 1919

Srbský Olymp neboli Špatně zavražděný detektiv

svíce se stydí na hřebeni alp
srdce se lámou kanál gong a skalp
platon napřahuje ještě kostelní věž
list a déšť a vejce pějí půst
s faunou faun do mrtvé ryby vplul
žlutomodrým třpytem ohvězděná veš
vousatě vyrůstají žalmy z úst
a loreley má hodinový stůl
skleněné tramvaje jsou meteor a rukavice
pro zamilované kteří v červenci
zaknihují na nový účet ressentimenty a jiné
monopolní barometrické efekty
jako zůstatek v jeho prospěch

(Arp a Serner)

Sophie Taeuberová se svými loutkami a Hans Arp, Curych, 1918

▲ **Dr. Walter Serner, Curych 1917**

Francis Picabia: Kresba z časopisu „391“ ▼

FRANCIS PICABIA

Máslový kávovar

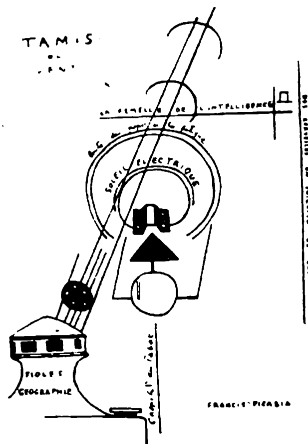
S opratěmi v ruce rozsévajíc svůj hezký jazyk
Celá upachtěná s jezdeckým bičíkem
Hora děťátko sbírá padesát centimů
V zahradě pijavice sasanka
Spadlá ze žebříku pohlednice.
Uzda salátu v koženém řemeni
S oranží v ruce fouká na šaty
Cukráře jenž sklízí úrodu hroznů v nemocnici
Praporu se žerdí z ředkvičky.
Jsme v sýpce kosů
Kde vlídný pavouk nosí jadérka
Se znavenou tváří v hojné tekutině
Kazajek z hlodavých červíčků zlého svědomí.
Létati vzduchem housenčí hodokvas
Toť riziko plechového ráje
Zavěšeného až na komíně.

(Básně a kresby dívky bez matky zrozené, 1918)

WALTER SERNER

Nejlepší dlažba jakož i rudé požehnání

Kotrmelce nádobí na zemi:
věru sladce chlastaly Ninalliny rty Pomery greno first.
Minkoff, skrz naskrz ruský, na scestí, vedlekolejný.
Kolkolem se třepetající dlaň: použitá ňadra dmou
se blond.
Paušál. Šál.
Hlt vína (délka: 63 centimetrů) do rudě vylepšených
nozder vblitý.
Zhyň! Queen!!!
Protože v ansámlbu zodvážněl, Kuno obšeptává
tučný posteriér.
Klubko, z něhož se v potu proškubává předloktí.
Dopředu rozblýskáno: Sibie dle přírody obrovitě
vzkřikla,
polokoule, vzhůru boule.
Tč. pálivý pedál klouže okouzleně ve směru
hlazený břich. Pich. (Pych?)
Nepředstižena utírá jeho lingua nejmastnější stehna,
Isidore.
Ó, jak milá je cháska života! (Večer, naturellement!)
Kruševac civí na ach tak vzdálené deltové záhyby
Zuzziny.
Baynes Destiny (Massachusetts-nejroztomilejší) prýští
jak chtíč ostopryč kolem rohu;
plech z toho těžce vrávorá vzhůru:
slabě oflórovaný podbříšek (?Gaby!) se taktně vlní blíž.
„Věrnost, to není vykotlaný zub“ ... (Zkřížení dítěte
s kuželkou)
Madame V., velice zvážená, vplétá Rogerovi sklenku
do prstů;
mačká to všecko k sobě na židli.
Ohrada. Dadada.
(Apropó: odečtěmež pohlavní choroby;
coitus by byl obecně oblíbenou společenskou hrou;
prodával by se v krámě. A basta.)

WALTER SERNER

MANŽETA 9
(Elegie)

Mluv zřetelněji

Žlutá hůlčička klouže napříč mou hlavou
Ve všech sklepech
je jasněji nežli v mém střevě

Mluv zřetelněji

Rád naslouchám úderům na nahé zadečky
batolat
od té doby co tě to okouzlilo
když jsem o tom pouze zavířil
Ó proč se zvolna nehladit
tiše u vytržení zdravit zouváky
mimo jakoukoli měšťáckou kuchyň

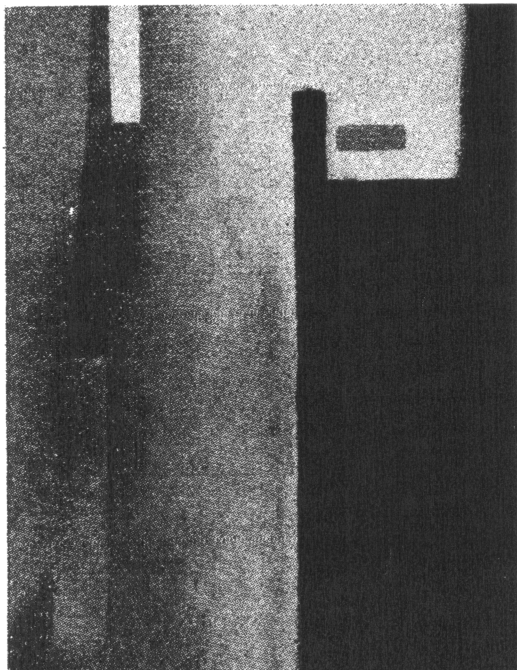
ó mluv zřetelněji

Ať pukne tučný špinavý pahorek
nad tvým břichem
po mohutném metafyzickém říhnutí

Hans Richter: Walter Serner, Curych 1916 ▶

▼ Hans Richter: Dadahlava, olej 1918

FRANCIS PICABIA

Bíle pyžamo

Na anglikánském trávníčku,
Vyrušujíc mne ze splínu,
Hezká postava zvolna vchází do mého hájemství!
Přijďte bez vyzvání, docela prostě
A dejte se cestou nových vzorků.
Jak se můžete přesvědčit, jsem neobyčejná,
Nevím nic, veďte mě
Chci projít všemi místnostmi
A chtějíc zasvětit každou chvilku nějaké
spoluvině,
Přinesla jsem vám otisk
Diamantového pečetítka.
Ještě se soužím, jako bych byl někdo jiný
Je to velice podivné . . .

(Únor 1918)

HANS RICHTER

FINIS DADA CURYCH

... Vyvrcholením a zakončením dadaistických manifestací v Curychu, jakož i dadaismu vůbec, bylo velké soaré v „Saal zur Kaufleuten" 9. dubna 1919.

Tzara zorganizoval všecko tak přesně a velkoryse jako cirkusový ředitel svou menažérii lvů, slonů a krokodýlů.

Napřed vystoupil Eggeling, který byl zatím jako host přijat do našeho klubu, a přednesl vážnou přednášku o elementární tvorbě a abstraktním umění. To znepokojilo publikum jen tak dalece, jak si přálo být znepokojeno, ale nebylo. Následovaly taneční kompozice Susanne Perottetové na hudbu Schönbergovu, Satieho a jiných. Měla sice na tváři Jancovu polonegerskou masku, ale to se strpělo. Básně Huelsenbeckovy a Kandinského, přednesené Käthe Wulffovou, povzbudily naproti tomu několik posluchačů k posměškům a výkřikům. Pak se to však rozpoutalo. Tzarova simultánní báseň „La Fièvre du Mâle", přednášená dvaceti osobami, které nezůstaly vždycky v taktu a souladu. Publikum, zvláště mladé, na tohleto čekalo. Řev, hvízdot, skandování, chechtot... spojily se víceméně antiharmonicky s řevem dvacetičlenného recitačního sboru na pódiu.

Tzara to šikovně zinscenoval tak, že touto simultánní básní skončila první část večera, jinak by bylo patrně došlo ke krachu už zde a všecko by bylo ztroskotalo příliš záhy.

Rozjařená přestávka, v níž se podrážděné instinkty publika vyzývavě obrnily proti novým provokacím.

Zahájil jsem druhou část promluvou „Proti, bez, pro Dada", kterou Tzara nazval „zlomyslnou a elegenatní, Dada, Dada, Dada". V této promluvě jsem nadával umírněně publiku a ve vší skromnosti nám, vypovídaje publikum do podsvětí.

Pak následovala speciálně zkomponovaná hudební čísla od Hanse Heussera, jehož melodie a antimelodie provázely dada od jeho inaugurace v kabaretu Voltaire. Nepatrná opozice. Trochu větší při Arpově „Oblačné pumpě", která byla jen místy přerušována výkřikem „Kecy" nebo posměšným chechtotem. Opět tance od Perottetové podle Schönberga a pak dr. Walter Serner v bezvadně vykartáčovaném černém žaketu, proužkovaných kalhotách a s šedou kravatou, jakoby k zásnubám. Jeho dlouhá elegantní postava nejprve transportovala na jeviště bezhlavou krejčovskou pannu, pak šel Serner zpátky pro kytici z umělých květin, k níž nechal přivonět pannu, a to tam, kde měla být její hlava, a položil jí kytku k nohám. Konečně přinesl doprostřed jeviště židli a rozkročmo si na ni sedl, zády k publiku. Pak začal číst své „Nejzazší uvolnění", anarchistické vyznání víry v dada... Konečně! To bylo přesně to, na co publikum čekalo.

Elektrizovanost v sále se vystupňovala ve vysoké napětí. Zprvu bylo obecenstvo tak potichu, že by bylo slyšet spadnout špendlík. Pak se ozvaly výkřiky, zprvu posměšné, potom vzteklé: „Veš, prase, nestydatost" ... až se z toho stal rámusný koncert, v němž Sernera už téměř nebylo slyšet, ale přece jen ještě zazněla v přestávce mezi randálem věta: „Napoleon byl přece taky zdatný klacek."

Pak to začalo, proč zrovna u Napoleona, jenž přece ani nebyl Švýcar, to nevím. Mladí lidé, kteří většinou seděli ve vyšším pořadí, skákali na jeviště, třímajíce v rukou kusy zábradlí, které vzdorovalo době několik století, vyhnali Sernera až mezi sufity a ven, rozmlátili krejčovskou pannu, židli, rozdupali kytici. Sál běsnil. Zpravodaj novin „Basler Nachrichten," kterého jsem znal, mě chytil za kravatu a bez dechu na mne desetkrát za sebou zařval: „Jste přece jinak docela rozumný člověk." Běsnění změnilo jednotlivce v „masu". Představení bylo přerušeno, světla se rozsvítila a vztekem znetvořené tváře se pozvolna uhladily k poznání, že nelidské byly nejen Sernerovy provokace, nýbrž i zuřivé výbuchy vyprovokovaných..., kteří byli přece podnětem k Sernerovu literárnímu výkonu.

Sernerovy výklady přivedly přece publikum k vědomí sebe sama. Důkazem toho byla třetí část programu, jenž po dvacetiminutovém oddechu opět započal. Rozhodně nebyl méně agresívní nežli druhý díl, skončil se však bez jakéhokoli incidentu. To bylo tím pozoruhodnější, že tanec „Noir Kakadu" — s veledivokými černošskými maskami od Janca, které měly pomoci ukrýt hezké dívčí tváře, a s abstraktními kostýmy na štíhlých tělech Labanových žaček — byl něco zcela nového, nečekaného, protikonvenčního. Dokonce i Serner se směl opět vrátit na jeviště a nevyvolal svými neméně provokativními básněmi už žádný odpor, stejně jako básně Tzarovy a jeho skrz naskrz provokativní „Proklamace 1919." Večer se skončil kompozicemi od Hanse Heussera...

Už v dlouhé přestávce po druhé části, zatímco sál běsnil naplno, jsme hledali Tzaru, domnívajíce se, že ho publikum roztrhalo na kusy. Vskutku nebyl k nalezení. Ukázalo se posléze, že u výtržností vůbec nebyl. Našli jsme ho v restauraci, jak klidně a spokojeně počítá zisk. Myslím, že to bylo 1.200 franků, největší suma, jakou Dada kdy vidělo. Dada bylo sice „poraženo", ale zvítězilo.

Nějaký čas později, v říjnu 1919, vyšel v Curychu časopis Der Zeltweg, *tak říkajíc pozdní porod dadaismu. Jméno dostal podle ulice, v níž měl Arp dlouho svůj ateliér...*

Dadaistický deník Hugo Balla přeložil Rio Preisner, Tzarův Manifest Dada 1918 a Proklamaci bez nároků Vladimír Mikeš, Tzarovy a Picabiovy básně Adolf Kroupa, ostatní texty Ludvík Kundera